

Oponentský posudek na disertační práci:

Autorka: Mgr. Ludmila Adamcová.

Název práce: Proměny rozvíjení poznání,
prvouky, přírodovědy a vlastivědy v čase,
vzdělávacím programem a v praxi.

Disertační práce přináší cenný materiál k empirickému ověřování konstrukce vzdělávacího programu pro konkrétní školu ve vztahu k "Rámcovému vzdělávacímu programu pro základní vzdělávání" i k jeho vztahu ke "Vzdělávacímu programu pro předškolní vzdělávání".

V současné době se stává velice aktuálním téma obsahové integrace v oblasti témat kurikula v předškolní výchově i ve vzdělávání na 1. stupni školy. Školy si mají vytvářet vlastní vzdělávací programy na základě Rámcového vzdělávacího programu pro předškolní vzdělávání a Rámcového programu pro základní vzdělávání. Téma je o to aktuálnější, že se objevuje stále více různých příruček pro rozvíjení poznávání přírody a společnosti v předškolních výchovných zařízeních i učebnic pro prvouku, přírodovědu a vlastivědu na 1. stupni základní školy. Pro učitele zde vzniká spíše problém, co vybírat, než nedostatek zdrojů a problém, jak různé obsahové prvky integrovat.

Práce je stavěna ve dvou rovinách. Jednak se zde uvádí hypotézy a výsledky průzkumu, který byl prováděn již před několika lety ve formě dotazníkové akce u učitelek mateřských škol (k problematice programu výchovné práce na MŠ), jednak jde o nový časově velice náročný výzkum ověřování znalostí a kompetencí žáků 1.-5. ročníku základní školy v téže třídě v průběhu pěti let. Autorka prokázala, že je schopna provést a náročně zpracovat rozsáhlý longitudální průzkum.

Autorka analyzuje možnosti praktického tvoření školního vzdělávacího programu konkrétní základní školy na základě "Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání" (2005) s přihlédnutím k "Rámcovému vzdělávacímu programu pro předškolní vzdělávání" (2004).

Pro prvouku, vlastivědu a přírodovědu autorka ve spolupráci s několika učitelkami rozvíjí vzdělávací program, který původně koncipovala pro předškolní výchovu. Zde se objevila výborná příležitost, jak koncipovat kurikulární materiály pro 1. stupeň základní školy v prvouce, vlastivědě a přírodovědě v návaznosti na rozvíjení poznávání přírody a společnosti v předškolním věku.

Práce vychází z možností rozšíření osobnostního přístupu v předškolní výchově na základní vzdělávání. Lze ocenit, že se vychází i z principů prožitkové pedagogiky.

Zásluhou autorky je, že porovnává deklarované požadavky kurikulárních dokumentů s možnostmi žáků intelektově a emocionálně je zpracovat. Autorka provádí systematicky průzkum znalosti žáků od 1.ročníku do 5.ročníku v předmětech prvouka, přírodověda a vlastivěda.

Autorka se nevěnuje pouze normativní stránce vzdělávacích programů, ale citlivě analyzuje i psychologii žáků, kterým jsou programy určeny a hledá bariéry, které se mohou objevvat při rozvíjení poznání žáků. (Viz kapitola "Charakteristika věkového období".) Pozitivem vývojově psychologické části práce je, že nejde o pouhou deskripci rozvíjení psychických funkcí, ale i o hledání momentu, které mohou působit rusive na vývoj osobnosti dítěte v mladším školním věku. (Např. problém poměrně velkého procenta neúplných rodin, případně rodin v krizi své existence.)

Autorka porovnává strukturování obsahu učiva ve vzdělávacím programu Základní školy, v "Rámcovém vzdělávacím programu pro předškolní vzdělávání", v "Rámcovém vzdělávacím programu pro základní vzdělávání" a ve školním programu konkrétní školy, na jehož tvoření se významně podílela.

Po stránce historie didaktických přístupů k rozvíjení poznání společnosti a přírody v předškolním věku, po stránce didaktiky prvouky, vlastivědy a přírodovědy v podstatě autorka nepřináší nic nového, ale solidně zpracovává základní poznatky z běžně dostupné odborné literatury.

K hypotézám na str. 26. Formulace "...jsem potvrdila hypotézy..." není zcela výstižná, protože šlo o ověření hypotéz. Např. právě hypotéza A 1. vlastně potvrzena nebyla.

Ve zmínce o antiautoritativní výchově (na str.26) se časově opomíjí její významné místo v 60. a 70. letech 20.stol. mezi proudy západní pedagogiky. (Viz např. Bucher, A.A.; Gutenthaler, A.: *Heimat in einer globalisierten Welt*, öbw et hpt VerlagsgmbH et Co.KG, Wien 2001, str.11; Brezinka, W.: *Die Pädagogik der neuen Linken*, München, Basel: Ernst Reinhardt Verlag 1981.)

V příloze jsou uvedeny "školní" učební osnovy ZŠ Louny, které mohou v současné době plnit roli tzv. "školního vzdělávacího programu".

Autorka vychází při detailním zpracování kurikulární části vlastivědné části z běžných učebnic a v oblasti přírodovědného obsahu z tradičního fenologického přístupu a dětem blízkých ekosystémů. Navíc usiluje o maximální integraci nejrůznějších složek vzdělávací a esteticko-výchovné oblasti, které nabízí "Rámcový vzdělávací program pro základní školy" pro 1. stupeň vzdělání, případně i "Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání". Zde může autorka navazovat na své několikaleté zkušenosti s koncipováním vzdělávacího programu pro předškolní výchovu.

V rámci tématického plánu pro předmět "vlastivěda" pro 4.ročník ZŠ (i když autorka patrně při uspořádání obsahu učiva vycházela z učebnice z nakladatelství Alter) považuji za sporné členění obsahu v tématech "Habsburkové na českém trůnu" a "Čechy a třicetiletá válka". Patrně "J.A.Komenský" mohl být spíše zařazen do tématu "Čechy a třicetiletá válka", případně mohla mu být věnována zvláštní kapitola. (Viz str.126 disertace.) Je to pochopitelně diskutabilní.

Ve vlastivědě pro 5.ročník je heslo "České země součástí Rakouska-Uherska" - zde je problém v časovém zařazení, kdy vzniklo Rakousko-Uhersko. Tato problematika není dosti přesně časově vymezena.

Formulace 1939 - napadení Čech a Moravy - není příliš přesná. Měla by zde být zmínka o Mnichovu. Místo o napadení Čech a Moravy by se mělo spíše hovořit o obsazení Čech a Moravy na základě "Mnichovské dohody". Měla by zde být zmínka o obsazení části Čech a Moravy již v roce 1938.

Doporučuji, aby se autorka při obhajobě blíže vyjádřila k "filozofii" školního vzdělávacího programu na ZŠ v Lounech, případně o "filozofii" "Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání" a vůbec k tomu, jak chápe - ve všech dokumentech - celkem nejasný - pojem "filozofie vzdělávacího programu", či filozofie vzdělání vůbec.

Testy k ověření zvládnutí obsahové stránky učiva jsou pečlivě tabelárně zpracovány, ovšem oponent se domnívá, že pro každý ročník mohl být (i přes výbornou čitelnost tabulek) alespoň stručný komentář k tomu, do jaké míry žáci zvládli předpokládané požadavky, co zvládla většina žáků, které otázky naopak většina žáků nezvládla, případně jaké změny by podle výsledků testů autorka doporučila pro další úpravy kurikulárních dokumentů.

Při obhajobě by se autorka mohla zmínit o tom, kde se výrazně ukázalo, že některé otázky jsou pro žáky příliš náročné, případně, kde mohla konstatovat zvládnutí všemi žáky nebo většinou žáků.

Hlavní zásluhou autorky je empirické ověření konstrukce vzdělávacího programu pro konkrétní školu i se zjištěním, do jaké míry jsou žáci různých ročníků schopni zvládnout nároky na požadované kompetence (včetně poznatků, emocionálních postojů, případně požadavků na určité dovednosti).

Disertační práce splnila stanovené požadavky a oponent ji doporučuje k obhajovacímu řízení.

Praha 26.6.2006

PhDr. Zdeněk Křivánek, CSc.

Katedra primární pedagogiky
pedagogické fakulty UK
Praha